

Gerő Márton – Demeter
Endre – Horzsa Gergely:
Szakkollégiumok Magyar-
országon. In Andragógiai
és szakkollégiumi kutatá-
sok eredményei. Oktatás-
kutató és Fejlesztő Inté-
zet, Budapest. 2011.

Szakkollégiumok Magyarországon

Az OFI megrendelésére a „Minőségfejlesztés a felső-
oktatásban” (TÁMOP-4.1.4-08/1-2009-0002) kiemelt
projekt keretében az Aditus Zrt. készítette el a szakkol-
légiumok helyzetét tárgyaló tanulmányt, amely a [http://
femip.hu](http://femip.hu) honlapon is megtalálható, és rövidített formá-
jában az említett projekt révén nyomtatásban is meg-
jelent. A megvalósító szerzők: Gerő Márton, Demeter
Endre és Horzsa Gergely, munkájukat az Oktatási Hivatal
és a szakkoli.hu adataira támaszkodva, azt kiegészítve
és megszűrve, a begyűjtött dokumentumok elemzése,
a törvényi szabályozás áttekintése, több mint tucatnyi
interjú és online felmérés (az intézményi kérdőívre 48,
a hallgatóira 632 válaszadó), valamint nemzetközi ki-
tekintő vizsgálódás révén végezték el. A kutatás során
támaszkodtak a Chikán Attila, Kiss Ulrich, Fonyó Attila
alkotta szakmai tanácsadó testület segítségére is.

A szerzők idézik a Szakkollégiumi Charta 1991-es
változatát, amelynek aláírói a témát illetően azt a meg-
határozást adták, hogy „A szakkollégium magas szín-
vonalú szakmai képzést folytató, közösségformáló, au-
tonóm intézmény, melynek célja társadalmi problémákra
érzékeny, szakmailag igényes értelmiség kinevelése.”
A tanulmány rávilágít arra, hogy a törvényhozók a fel-
sőoktatási törvény 2003-as módosításakor nevesítették
először a szakkollégiumokat mint önálló tehetséggondo-
zási programot működtető intézményeket. A közelmúlt-
ban lezajlott OFI-konferencián¹ hívta fel az egyik szerző
a figyelmet arra, hogy az új felsőoktatási törvény ter-
vezetében új elemként az szerepel, hogy szakkollégium
megléte a tudományegyetemi lét kritériuma legyen. Ezek
és a 2011-es Szakkollégiumi Charta alapján tehát a követ-
kező szempontok nélkülözhetetlenek a szakkollégiumok
megítélésekor:

1 Budapest, 2011. december 6–7.

1. a saját szakmai program;
2. a széles körű autonómiára épülő önkormányzatiság;
3. a közéletiség, valamint az öntevékenység, különös tekintettel az önképzésre;
4. az együttlakás – mint némileg vitatott elem – vagy az arra való törekvés, együttlakó bázis megléte.

Ezek mellett természetesen egyedi intézményi célok is megjelennek.

A felsőoktatási intézményesült tehetséggondozás (a doktori iskolák és az OTDK melletti) tartóoszlopának kezdeteit a szerzők 1895-ben és 1970-ben látják, s mint írják, a szakkollégiumi alapítások főképp 1990 után váltak gyakoribbá, s számuk azóta is folyamatosan nő. Pontos adatok ugyan nem álltak rendelkezésre, de a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy az országban 90–100 szakkollégium létezhet, amelyeknek összesen 5500–6000 szakkollégistája lehet. Ez a szám a nappali tagozatra beiratkozott felsőoktatási hallgatók 2–2,5 százalékát jelenti. Egy „átlagos” szakkollégium tagjainak a létszáma 64 fő körül lehet, és közülük mintegy tucatnyian vannak olyanok, akik már végeztek szakkollégiumi vagy egyetemi tanulmányaikkal, de a kollégium életében továbbra is aktívan részt vesznek, például szeniorként vagy tiszteletbeli tagként. A kollégisták között a passzív státus ritka. Az aktív tagként kollégiumi elhelyezést nem kérők száma átlagosan 20 fő szakkollégiumonként. A kérdőívekre válaszoló hallgatók több mint 54 százaléka nő, közel 46 százaléka férfi volt; koruk 18 és 34 év között mozgott, négyötödük a 20 és 24 éves korosztály közé esett, körülbelül tizedük (9,3%) 19 éves vagy fiatalabb, tizedük 24 éves vagy idősebb volt.

Budapesti a szakkollégiumok körülbelül 4/10-e, megyei jogú városban valamivel kevesebb mint felük található. 2/3-uk fenntartója állami vagy egyházi felsőoktatási intézmény, 10–20 százalékban pedig a felsőoktatási intézményrendszerrel elkülönülő szervezet. Ilyen lehet egy költségvetési intézmény, például a Balassi Intézet, máskor egyházi szervezetek. Mintegy 15 százalékuk fenntartója egyesület.

Gazdaság- és társadalomtudományi képzési területen található a szakkollégiumok legnagyobb hányada, és a legtöbb hallgató – majdnem egyharmaduk – tanul valamilyen gazdasági szakon. Kétharmadnyi, illetve feleannyi hallgató a bölcsészettudományi és a társadalomtudományi képzési területet erősíti, 10 százalék körüli aránnyal a műszaki és természettudományi képzési terület hallgatói következnek.

A kutatók a szakkollégiumok egyesületi, „kisegyetemi”, valamint fenntartói modelljét különítették el és vizsgálták.

A képzési rendszer elemeinél a legtöbb szakkollégiumban a gyakorlati jellegű kiscsoportos képzések, az alkalmi szakértői előadások és a tutorálás bizonyultak.

A válaszadó hallgatók 30 százaléka jelezte, hogy vett már részt szakkollégiumi szervezésben nyelvtanításon. A kollégisták nem elhanyagolható részével szemben követelmény idegen nyelvű dolgozat megírása és idegen nyelvű kurzusok elvégzése.

A tanulmány írói a követelményrendszereket illetően megkülönböztetnek önálló képzési rendszert működtető, végzettséget adó szakkollégiumot; végzettséget nem adó képzési rendszerrel működőt; szakmai programokat szervezőt és tutori típusúakat (az önképző-

köri szintűeket, ahol az nincs összefüggésben a tagsági – jellemzően lakhatási – viszony fennmaradásával, nem tekintik szakkollégiumnak).

Egy átlagos szakkollégium tanévenként 12 kurzust szervez, ezeket a felvevők 81 százaléka végzi el. A két legnépszerűbb számonkérési forma az önálló produktumok készítése, valamint az évközi munka. A tanulmány szerzői vizsgálódásuk során azt találták, hogy sok helyen (a nem műszaki és nem művészeti területeken) a Tudományos Diákköri Dolgozatok írása kötelezettség. Átlagosan 4-5 hallgató indul OTDK-n, és közülük 2-3 ér el helyezést. Az emelt szintű nyelvvizsga-követelmények is gyakoriak. Minden negyedik szakkollégium kötelezővé teszi diákjainak a konferencia-előadást, hatból öt maga is szervez ilyen eseményeket. A szakkollégisták publikációs tevékenysége is jellemző (15%). Ezt támogatják azzal is, hogy a szakkollégiumok jelentős része jelentet meg kiadványokat.

Az oktatói kar összetételének vizsgálatakor az derült ki, hogy a minden félévben oktató tanárok száma az erről nyilatkozó 30 szakkollégiumban (18-ban nincs állandó oktató) összesen 212, s közülük csak 122-en voltak státusban. Az állandó, illetve az alkalmi oktatók együttes száma 710 fő volt a választ adó és oktatóval rendelkező 46 szakkollégium esetében. A kutatás kiterjedt a szakkollégiumok oktatóinak tudományos fokozat szerinti, valamint munkáltatói háttér szerinti megoszlására, emellett megállapította, hogy külföldről jött vendégprofesszorok munkája nem jellemző. Az állandó oktatók között az egykori tagok 6,8 százalékban, míg az alkalmi előadók között 12,4 százalékban voltak képviselve, azonban az egyesületi típusba tartozóknál ez az arány elérte a 26 százalékot.

Az elemzés kitér a bolognai rendszer támasztotta nehézségekre és a kollégiumok nem szakmai szolgáltatásaira is.

A szerzők vizsgálják a hallgatói önkormányzatiság jelenlétét a szakkollégiumok működésében, hogy van-e szerepe a szakmai terv elfogadásával, a felvételiztetéssel, a tagság fenntartásával, a gazdasági ügyekkel és az igazgatóválasztással kapcsolatos döntési mechanizmusokban (az igazgatóválasztást illetően azt is figyelik, hogy melyek a megválasztás feltételei). Fontosnak tartják azt, hogy a diákok olyan szervezeti és más jellegű tapasztalatokra, készségekre tegyenek szert, amelyek erősítik társadalmi érzékenységüket, a közéletben történő részvétel szándékát. Ezzel összefüggésben megfigyelhető, hogy az egyesületi szakkollégiumokban sokkal magasabb a különféle tisztséget vállalók aránya.

A beérkezett intézményi kérdőívek adatai alapján elmondható, hogy a szakkollégiumok harmada fogadja be bármely felsőoktatási intézmény hallgatóját, ha teljesíti a felvételi elvárásokat; ugyanakkor az is jellemző, hogy sok helyen nem vesznek fel „sokadéves” hallgatót. Az írásban a felvételi rendszer elemeinek (elbeszélgetés – önéletrajz – ajánlás – tesztek – közösségi programok – előzetes kapcsolat) és szempontjainak áttekintésére is sor kerül.

A szakkollégiumok egymás közti formális kapcsolatai ritkák. Leggyakoribbnak a felsőoktatási intézményekkel kialakított – kutatási, kurzus vagy más – kapcsolatok tekinthetők, a nonprofit kutatóhelyekkel és civilszervezetekkel; a forprofit, vállalati kutatóhelyekkel; az akadémiai kutatóintézetekkel; és az egyéb költségvetési kutatóhelyekkel létrehozott együttműködések kisebb számúak.

A szakkollégiumok finanszírozása kérdésében a szerzők vizsgálták a bevételi források megoszlását, valamint a kiadásokat is.

A tanulmány írói az alkalmazott belső minőségbiztosítási rendszereket áttekintve megkülönböztetnek hallgatóra, kurzusra és oktatóra vonatkozókat. A külső minőségbiztosítási rendszerek esetében kiemelik a pályázati kiírások adta lehetőségeket az elvárások érvényesítésére, és részletesen foglalkoznak a szakkollégiumi akkreditáció napirenden lévő kérdésével.

A problématerkép kulcselemeinek (pl. a szakkollégiumok „gazdátlansága”, a finanszírozás nem kellően kiszámítható volta) felvázolása után minőségi mutatók kialakítására tesznek javaslatot.

Összegzésükben a szerzők megállapítják, hogy a kutatás nyomán kialakuló kép azt erősíti meg, hogy a szakkollégiumi forma a felsőoktatás egyik igen értékes területe.

Paulusz Richárd